

FORSVARSAKADEMIET

HOVEDRAPPORT

Rapport om undersøgelser af hvad der påvirker de udsendte soldater og deres pårørende (USPER PSYK)

Undersøgelserne er gennemført af Institut for Militærpsykologi (IMP).

HOVEDRAPPORT

Rapport om undersøgelser af hvad der påvirker de udsendte soldater og deres pårørende (USPER PSYK)

Undersøgelserne er gennemført af Institut for Militærpsykologi (IMP).

© Forsvarsakademiet

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med aftaler mellem Forsvaret og Copy-Dan. Enhver anden udnyttelse uden Forsvarsakademiets skriftlige samtykke er forbudt i følge gældende lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug ved anmeldelser

Forsvarsakademiet er Danmarks førende forskningsinstitution inden for militære studier. Vi forsker i et bredt felt af militære kerneområder såsom militære operationer, strategi, sikkerheds- og forsvarspolitik, militær ledelse, tværkulturel forståelse og militærhistorie. Akademiets fælles omdrejningspunkt er anvendt forskning i fremtidens konflikter.

Forsvarsakademiets forskning og forskningsbaserede uddannelser skal være med til at sikre, at dansk forsvar kan kæmpe og vinde i morgendagens konflikter. Men den omfattende viden på akademiet skal ikke alene stilles til rådighed for forsvaret. Gennem publikationer bidrager akademiet også til at informere og nuancere den offentlige debat om danske og internationale forsvars- og sikkerhedspolitiske forhold.

God fornøjelse ved læsning af Forsvarsakademiets publikationer!

København marts 2011

Forsvarsakademiet

Svanemøllens Kaserne

Postboks 2521

2100 København Ø

Tlf.: 3915 1515

Fax: 3915 1901

Redaktør: Vibeke Schmidt, institutchef

Tlf.: 3915 1920

Grafisk Design: FAK

ISBN: 978-87-985437-2-5

Oplag: 300

Rapporten er offentliggjort første gang september 2010

Forsvarsakademiets forlag

Indhold

Indledning	5
Resumé af de enkelte undersøgelser.....	5
Soldater	5
Pårørende	8
Enkeltudsendte og deres partnere.....	11
Enkeltudsendte	11
Partnere.....	13
Fortegnelse over delrapporter	15

Indledning

Denne rapport består af resuméer og er bilagt tre delrapporter med undersøgelser vedrørende

- holdudsendte soldater fra ISAF hold 7 til Afghanistan,
- pårørende til udsendte fra ISAF hold 7 og fra KFOR hold 20 i Kosovo og
- enkeltudsendte, der udsendes til mange forskellige destinationer, samt partnere til disse enkeltudsendte.

Resumé

Baggrund

På basis af Forsvarskommandoens (FKO) rapport vedrørende udsendelsesperioder, december 2005¹, er Forsvarsakademiet (FAK) ved Projekt USPER PSYK² pålagt at undersøge, hvad der påvirker den udsendte soldats psyke og livssituation. Formålet med undersøgelserne er at etablere datagrundlag for rådgivning og beslutninger om tiltag, der har indflydelse på psykisk velbefindende og livssituationen for de udsendte soldater og deres pårørende.

Metode og design

For at tilgodese projektets formål har Forsvarsakademiet ved Institut for Militærpsykologi (IMP) gennemført en bred vifte af større og mindre kvantitative og kvalitative undersøgelser i henhold til Projektskema med betegnelsen USPER PSYK. Undersøgelserne er gennemført i Hæren, Søværnet og Flyvevåbnet, men med fokus på Hæren og især soldater udsendt til Afghanistan samt pårørende til soldater udsendt til Afghanistan og Kosovo. Rapporter vedrørende undersøgelser i Søværnet og Flyvevåbnet samt en række delrapporter og kandidatafhandlinger vedrørende udsendte fra Hæren vil foreligge ultimo 2010.

Resumé af de enkelte undersøgelser

Soldater³

Baggrund

Denne undersøgelse skal tilgodese projektets formål vedrørende holdudsendte soldater. Undersøgelsen er gennemført i samarbejde med Center for SelvbioGRAFISK Hukommelsesforskning ved Aarhus Universitet.

Metode og design

Undersøgelsergruppen består af 610 soldater udsendt med Hold 7 til Afghanistan i perioden februar til august 2009.

(1) Forsvarskommandoens (FKO) Rapport vedrørende udsendelsesperioder, december 2005.

(2) Forsvarsakademiet, Projektskema Optimering af udsendelsesperioder – psykologiske undersøgelser (USPER PSYK) af 2008-12-12.

(3) Delrapport 1. Undersøgelse af psykiske efterreaktioner hos soldater udsendt til Afghanistan i perioden februar – august 2009 af september 2010.

Undersøgelsen er prospektivt (fremadrettet) designet. Soldaterne er således undersøgt med en lang række validerede test inden udsendelsen, under udsendelsen, umiddelbart efter hjemkomst, 2 - 3 mdr. efter hjemkomst og 7 - 8 mdr. efter hjemkomst. Ved opfølgningerne 2 - 3 mdr. og 7 - 8 mdr. efter hjemkomst var der et frafald på ca. 50 % af soldater, der ikke gennemførte undersøgelsen. Frafaldsanalyser i forbindelse med den relativt lave svarprocent ved de sidste 2 målinger viser, at der ikke ser ud til at være signifikante forskelle på den gruppe af soldater, der har svaret på spørgeskemaerne 2 - 3 og 7 - 8 mdr. efter hjemkomst og dem, der ikke har. Dette indikerer, at svargrupperne ved de sidste 2 målinger med stor sandsynlighed er repræsentative for hele gruppen af soldater, selvom et frafald af den størrelse altid giver nogen usikkerhed.

Det prospektive design giver mulighed for at undersøge, om der inden udsendelsen findes sårbarhedsfaktorer, der har betydning for udviklingen af psykiske reaktioner efter udsendelsen, eller om psykiske efterreaktioner på krigsdeltagelse er uafhængige af tidligere belastninger og sårbarhedsfaktorer.

Det er første gang, at en så stor gruppe danske udsendte soldater systematisk undersøges før, under og efter udsendelse med henblik på at opnå viden om forekomsten og udviklingen af PTSD-symptomer og andre psykiske efterreaktioner.

Nærværende rapport koncentrerer sig primært om graden af og udviklingen af PTSD-symptomer og depression.

PTSD-diagnosen

Post traumatisk stress syndrom (PTSD) kan optræde i forbindelse med oplevelsen af en traumatisk hændelse, som indeholder en oplevet trussel om alvorlig tilskadekomst eller død, og som for den enkelte er forbundet med oplevelser af frygt, rædsel og hjælpeløshed. De typiske symptomer er genoplevelse af traumat, undgåelse af tanker og følelser, der forbindes med traumat og øget årvågenhed, der viser sig som søvnproblemer, vagtsomhed, irritabilitet og koncentrationsbesvær (jf. DSM IV). PTSD-symptomerne er målt på en valideret skala fra 17 - 85, hvor 44 er sat som grænseværdi. Det betyder, at et individ, der scorer over denne værdi, med stor sandsynlighed vil have en PTSD-diagnose, hvis han bliver diagnosticeret af en psykolog eller læge.

Resultater

Resultaterne viser, at niveauet af PTSD-symptomer og depression følger samme mønster: Således angiver 3,3 % af soldaterne at have PTSD-symptomer over grænseværdien før udsendelsen, 1,9 % ligger over grænseværdien under udsendelse, 2,4 % gør dette ved hjemkomst, mens 2,7 % af soldaterne 2 - 3 mdr. efter hjemkomst ligger over grænseværdien. Endelig stiger andelen af soldater med PTSD-symptomer over grænseværdien til 5,1 % 7 - 8 mdr. efter hjemkomst. Der tegner sig altså et billede af, at soldaterne som samlet gruppe oplever et fald i PTSD-symptomer under udsendelsen, men at dette fald afløses af en stigning 7 - 8 mdr. efter hjemkomst.

I forhold til depression ses samme mønster: 2,3 % angiver inden udsendelsen at have symptomer svarende til en moderat til svær depression, under udsendelsen falder dette tal til 1,8

%, ved hjemkomst og 2 - 3 mdr. efter hjemkomst ligger tallet på henholdsvis 2,3 % og 3,7 %, mens tallet 7 - 8 mdr. efter hjemkomst stiger til 5,9 %. Der er høj komorbiditet (sammenfald af symptomer) mellem PTSD og depression, hvorfor tallene for PTSD-symptomer og depression i de fleste tilfælde dækker over de samme individer.

Resultaterne viser endvidere, at der ikke er forskel på udviklingen af PTSD-symptomer, i forhold til hvorvidt soldaten er udsendt efter værnepligtsuddannelse og derpå gennemført Hærens Reaktionsstyrke Uddannelse (HRU) eller fastansat, om soldaten er førstegangsendt eller har flere udsendelser bag sig, ligesom der heller ikke er forskel på kampsoldater og ikke-kampsoldater. Vi fandt, at 0,6 % (2 soldater) 7 - 8 mdr. efter hjemkomst angiver at have alvorlige overvejelser om at begå selvmord. Ingen soldater har angivet sådanne overvejelser før, under eller umiddelbart efter udsendelsen.

Andelen af soldater, der har et ugentligt forbrug af alkohol over det anbefalede niveau (+20 genstande om ugen), stiger ikke signifikant fra før udsendelsen til efter udsendelsen, men holder sig stabilt omkring de 5 %. Andelen af soldater, der bruger hash som rusmiddel, stiger fra 4,0 % før udsendelsen til 6,6 % efter udsendelsen, hvilket er en signifikant stigning.

Risikogrupper

Resultaterne viste, at der er 3 markante grupper, som skiller sig ud fra hinanden: Dels en relativt stabil gruppe som ikke har PTSD-symptomer før, under eller efter udsendelsen, dels to risikogrupper som vi har valgt at benævne henholdsvis den "hjemkomst-belastede" gruppe og den "hjemkomst-lettede" gruppe.

Den hjemkomst-belastede gruppe, som udgør ca. 6 %, er karakteriseret ved, at soldaterne i denne gruppe ikke har nævneværdige PTSD-symptomer inden udsendelsen, men ved hjemkomst angiver et relativt højere niveau af symptomer. For denne gruppe gælder det, at de i langt højere grad angiver at have været i kamphandlinger, at de i langt højere grad har været bekymret for egen og andres sikkerhed, og at de i langt højere grad har været belastet af et manglende privatliv og af klimaet end den stabile gruppe.

Den hjemkomst-lettede gruppe, som udgør ca. 7 %, er karakteriseret ved at udvise et relativt højt niveau af symptomer inden udsendelsen, men et væsentligt lavere niveau umiddelbart efter hjemkomst. For den hjemkomst-lettede gruppe viser det sig dog, at 7 - 8 mdr. efter hjemkomst øges symptomerne i gruppen som helhed og ender på det niveau af symptomer, de havde inden udsendelsen. Dette betyder, at det fald, der var for gruppen under udsendelsen, altså ikke holdt ved over tid. Denne hjemkomst-lettede gruppe er karakteriseret ved, at de er yngre, de har kortere erfaring fra Forsvaret og lavere uddannelsesniveau, ligesom de angiver flere tidligere traumer end den stabile gruppe.

For både den hjemkomst-belastede og den hjemkomst-lettede gruppe gælder, at de i langt højere grad end den stabile gruppe har angivet at have problemer med støtten hjemmefra. Hvad angår faktorer, der kan forudsige udviklingen af PTSD-symptomer 7 - 8 mdr. efter hjemkomst, viste det sig, at jo højere en soldat scorer i forhold til PTSD-symptomer inden udsendelsen, jo højere er hans risiko for at score højt 7 - 8 mdr. efter hjemkomst. Yderligere analyser samt en evt. senere opfølgning af alle soldaterne fra Hold 7 vil være nødvendig for

at opnå større viden om, hvilke samspil af faktorer, der øger risikoen for at udvikle psykiske efterreaktioner.

Undersøgelsen finder ikke indikationer på, at soldaternes psykiske velbefindende hænger sammen med udsendelsens længde. Ca. halvdelen af soldaterne angiver, at udsendelseslængden er passende, mens den anden halvdel hellere ville have udsendelser af 3 eller 4 mdr.'s varighed.

Konklusion

Sammenfattende har ca. 5 % af de undersøgte soldater betydelige psykiske efterreaktioner 7 - 8 mdr. efter hjemkomst. Den største stigning fandt sted fra 2 - 3 mdr. efter hjemkomst til 7 - 8 mdr. efter hjemkomst. Internationale studier på området rapporterer, at mellem 2 - 24 % udvikler PTSD efter militær udsendelse. De danske soldaters symptomniveau placerer sig således i den lave ende, sammenlignet med andre krigsførende nationer.

Endvidere indikerer undersøgelsen, at jo højere niveau af PTSD-symptomer soldaten scorer inden udsendelsen, jo højere er hans risiko for at score højt på PTSD-symptomer efter udsendelsen. Det skal dog understreges, at der ikke er fuldstændig sammenfald på individplan mellem de soldater, der scorer højt på PTSD-symptomer før udsendelsen og de, der gør efter udsendelsen. Derfor vil det være vanskeligt på forhånd at identificere alle de soldater, der ender med at have PTSD-symptomer, eftersom en del af årsagen til senere udvikling af PTSD-symptomer formentlig skal findes i de oplevelser, soldaten først får under udsendelsen.

Gruppen af soldater på Hold 7 er ikke fulgt yderligere, og det er derfor uvist, hvordan soldaternes velbefindende udvikler sig herefter.

Pårørende⁴

I forbindelse med udsendelsen af soldater i international mission er opmærksomheden fra i høj grad at fokusere på soldaten og dennes udfordringer og belastninger i de senere år også begyndt at omfatte soldatens bagland. Nærværende undersøgelse drejer sig om de påvirkninger soldatens pårørende udsættes for i udsendelsesforløbet.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i pårørende til soldater udsendt til Kosovo og Afghanistan i 2009 og er udformet som en kvantitativ undersøgelse. De pårørende modtog et par måneder før soldatens udsendelse det første spørgeskema, det andet modtog de et par måneder inde i udsendelsesforløbet, det tredje et par måneder før soldaten kom hjem, og endelig det sidste blev sendt til dem ca. ½ år efter soldatens hjemkomst.

Undersøgelsen er blevet modtaget positivt af de pårørende, dels har de returneret spørgeskemaerne i et overbevisende omfang (med svarprocenter mellem 55 og 70), dels har de beriget spørgeskemaerne med ganske mange kvalitative udsagn, som beskriver deres tanker, ideer og holdninger.

(4) Delrapport 2. Undersøgelse af, hvad der påvirker pårørende til soldater udsendt til Afghanistan og Kosovo i perioden februar - august 2009 af september 2010.

I undersøgelsen beskrives følgende pårørendegrupper: forældre og stedforældre, partnere med og uden børn, søskende og endelig børn, idet der her er tale om beskrivelser af børnene gennem deres forældre. Pårørendegrupperne har forskellige udgangspunkter som pårørende, og de har forskellige holdninger og synspunkter. Pårørende til soldater er altså ikke en homogen gruppe med homogene behov og ønsker. De er forskellige og har behov for at denne forskellighed danner baggrund for bl.a. den information og orientering, som tilflyder dem. I særdeleshed har partnere med børn skilt sig ud i denne undersøgelse. Hvor forældrene generelt er positive og tilfredse, så er partnere med børn kritiske og stiller krav til forsvaret om støtte og opbakning på en række områder. De er mere belastede end andre af udsendelsen, og de savner anerkendelse og værdsættelse.

I undersøgelsen belyses de pårørendes oplevelse af udsendelseslængden og udsendelsesfrekvensen. Mere end halvdelen af de pårørende ønsker at udsendelseslængden afkortes, når udsendelsen går til Afghanistan. De pårørende, som har en soldat udsendt til Kosovo, er mere tilfredse med den udsendelseslængde (og antallet af leaveperioder) der er nu. Der er et ønske om, at soldaterne er hjemme mellem 2 år og mere end 4 år mellem de enkelte udsendelser, idet forældrene ønsker den kortere afstand og partnere med børn så lang afstand som muligt.

Leaveperioden vurderes positivt, men opleves også hektisk og stressende. Blandt partnere med børn angiver lidt under halvdelen, at de faktisk hellere havde undværet leaveperioden i det hele taget. Leaveperioden er altså belastende for nogle pårørende, skønt de også er glade for den. Faktisk kan den opleves så belastende, at man hellere havde undværet den.

De pårørende er blevet spurgt til en række reaktioner på udsendelsen: nemlig arousal, depression, dissociation, somatisering og sociale relationer. Undersøgelsen beskriver en række reaktioner hos de pårørende, og det er gennemgående, at niveauet af reaktioner ½ år efter hjemkomst er lavere end niveauet ved første måletidspunkt. Dette betyder altså, at de pårørende allerede forud for udsendelsen er påvirket af den kommende udsendelse, eller måske snarere af en kombination af de aktiviteter soldaterne er involveret i forud for udsendelsen (som i de kvalitative udsagn beskrives som betydelig) og bekymringen for den kommende udsendelse. Man er altså pårørende fra udsendelsen bliver besluttet indtil soldaten er tilbage og reintegreret i dagligdagen.

Det er undersøgt, om det forhold, at man tidligere har været pårørende i forbindelse med en udsendelse, har betydning for, hvordan den pårørende vurderer den aktuelle udsendelse. Undersøgelsen viser, at tidligere erfaring, ikke medfører færre reaktioner. Faktisk synes de pårørende, der har tidligere erfaringer at "starte forfra", når de står overfor en ny udsendelse, hvilket må siges at være en udfordring, da de jo på sin vis har erfaring, men samtidig har behov for at blive forstået og anerkendt som en pårørende med aktuelle behov og ønsker.

Når en soldat udsendes til Afghanistan, vil en væsentlig del af de pårørende have indhentet information om missionsområdet, de vil have talt med soldaten om, hvordan de holder kontakt under udsendelsen og de vil have talt om testamente og begravelse i fald det værst tænkelige skulle ske. Når udsendelsen går til Kosovo er tilbøjeligheden mindre til at tale

om testamente og begravelse og langt færre end hvad der gjorde sig gældende for Afghanistan-pårørende indhenter information om missionsområdet.

Opbakningen til soldaternes udsendelse er af stor betydning. Holdningen til udsendelserne er generelt positiv hos de pårørende og i løbet af udsendelsesperioden bliver holdningen mere positiv. Dog markerer partnere med børn sig som mere negative end de øvrige pårørende grupper.

Holdningen til udsendelsen hænger sammen med den opbakning de pårørende oplever fra forsvaret og fra det øvrige samfund. Det er vigtigt at bemærke, at når de pårørende oplever opbakning fra forsvaret, så har det en positiv indvirkning på deres holdning til fremtidige udsendelser, mens manglende opbakning vil influere på den pårørendes ønske om at tale soldaten fra en fremtidig udsendelse. Den måde, man støtter og bakker de pårørende op på, påvirker altså indirekte de pårørendes holdninger i forbindelse med kommende udsendelser.

Undersøgelsen har beskæftiget sig med de pårørendes bekymring for, at soldaten mister livet, bliver fysisk skadet og/eller kommer psykisk til skade. De pårørende til soldater i Kosovo er mindre bekymrede end pårørende til soldater i Afghanistan, hvilket antagelig hænger sammen med missionens farlighed. Bekymringen for at soldaten kommer fysisk til skade eller mister livet gør sig specielt gældende før udsendelsen, mens bekymringen for at soldaten bliver psykisk skadet er gennemgående i hele udsendelsesforløbet og ligger på et højere niveau.

Hos de pårørende er det tydeligt, at når udsendelsen opleves som belastende, så er den ikke samtidig berigende, og omvendt når udsendelsen ikke har været belastende, så kan den godt opleves som berigende. Dette er en vigtig pointe, da man nemt kan komme til at tale forbi de pårørende, hvis man tager udgangspunkt i, at belastning og berigelse ofte følges ad.

De pårørende gør brug af støtte fra deres omgivelser i begrænset omfang. I denne undersøgelse angiver de pårørende således sjældent at gøre brug af muligheden af at have kontakt med andre i samme situation. I det nære miljø omkring de pårørende oplever de opbakning og støtte i hverdagen. Hvad angår støtten fra forsvaret, så angiver de pårørende også her, at de kun i begrænset omfang gør brug af den. Når man har modtaget støtte er den overvejende del af de pårørende tilfredse med den støtte, de har modtaget. Dog er der blandt partnere med børn en større utilfredshed, end det ses hos nogen af de andre grupper.

Der er væsentlig forskel på, hvordan de pårørende oplever sig værdsat og påskønnet for det at være pårørende. Hvor forældrene i begrænset omfang mangler påskønnelse, så giver partnere med børn i væsentligt omfang udtryk for, at de mangler påskønnelse fra såvel soldat som forsvar.

Børnene er beskrevet i denne undersøgelse gennem deres hjemmeværende forælder. Denne metode rummer en risiko for, at forælderen ikke foretager en neutral beskrivelse af barnet. I nærværende undersøgelse er det fundet, at børnene reagerer på soldatens udsendelse i form af depressive symptomer.

Afslutningsvist skal det bemærkes, at nærværende undersøgelse indeholder en række informationer og data, som ikke er gjort til genstand for nærmere analyse og som ikke er medtaget i denne redegørelse. De analysevinkler der er anvendt kan med fordel suppleres med andre.

Enkeltudsendte og deres partnere⁵

Formålet er at undersøge, hvad der påvirker enkeltudsendte og deres partnere før, under og efter en udsendelse.

I perioden marts 2008 – juni 2009 er gennemført en hjemkomstundersøgelse med spørgeskema besvaret af 321 enkeltudsendte (ca. 75 % af de enkeltudsendte der kom hjem i undersøgelsesperioden) og 120 partnere samt en før – under – efter undersøgelse med spørgeskema, tests og interviews med 29 enkeltudsendte og 17 partnere.

Enkeltudsendte

Det er formålet at belyse, hvad der kendetegner de enkeltudsendte og hvilken form for missioner, de sendes på. Hvad er holdningen til udsendelseslængde, frekvens og leave? Hvilke krav møder de udsendte, og hvordan er deres oplevelse af kontrol, social og organisatorisk støtte omkring udsendelsen, og om der er sammenhæng med psykisk velbefindende? Hvordan oplever de udsendte risikoniveau, berigelse og belastning, og er der forskel alt efter hvilket land, de udsendte er på mission i? Hvilke risiko- og resiliensfaktorer⁶ er der, og hvordan er psykisk velbefindende i forbindelse med udsendelse i international mission?

De enkeltudsendte er i gns. 40 år gamle, deres udsendelseslængde spænder fra 10 dage til flere år, 67 % har været udsendt før, hovedparten er officerer (53 %), og arbejdsområderne er operation (36 %), sanitet (26 %), logistik (20 %) og administration (18 %). Andelen af kvinder er relativ høj (18 %), og de arbejder primært indenfor sanitet.

Et kendetegn ved enkeltudsendte er, at 23 % er alene dansker i hverdagen, 17 % er sendt ud sammen med en eller to andre danskere, og 60 % sammen med tre eller flere danskere.

Enkeltudsendte er vanskelige at definere som gruppe, da de sendes ud på mange forskellige missioner rundt om i verden, men de er i undersøgelsen kategoriseret i fire grupper: Afghanistan (54 %), Irak (16 %), Kosovo (17 %) og EU & FN observatører (14 %). De vigtigste forskelle på destinationerne er det oplevede risikoniveau, som er højest i Afghanistan (M = 4,04)⁷, mindre i Irak (3,54) og for Observatører (3,33) og lavest i Kosovo (1,89), hvilket samvarierer med belastningen, hvorfor udsendte til Kosovo også oplever udsendelsen som værende mindre belastende.

De udsendes holdninger til udsendelseslængde, frekvens og leave er, at de generelt ønsker en udsendelseslængde svarende til den længde, de lige har været på (fra ca. 3 måneder i

(5) Delrapport 3. Undersøgelser af enkeltudsendte soldater og deres partnere i perioden marts 2008 – juni 2009 af september 2010.

(6) Resiliensfaktor = beskyttende faktor.

(7) På en skala fra 1 – 7, hvor 7 er højt risikoniveau. M=middelværdi.

Afghanistan til ca. 10 måneder for FN observatører), dog undtaget FN observatører som ønsker en længde, der er signifikant kortere end den, de har været på. 28 % af de udsendte synes, at længden skal være ens for alle missionstyper og 72 %, at den ikke skal. Ved de 72 % som synes, at længden skal afhænge af missionstype, er det primære argument, at udsendelseslængden skal tilpasses den enkeltes funktion i missionsområdet.

De udsendtes ønske, om hvor lang tid der skal være mellem to udsendelser (frekvens), er samlet på 2 år og 3 måneder, idet 56 % ønsker en frekvens på til og med 2 år og 44 % en frekvens på over 2 år. Det primære argument for den ønskede frekvens er i begge grupper, at det er en passende periode i forhold til familie, kæreste eller venner. Forskellen er dog, at ved en frekvens på længere end 2 år er dette argument langt mere udtalt.

Mht. leave under udsendelsen er der stor forskel på Afghanistan og de tre andre destinationsgrupper, da kun 28 % af de udsendte til Afghanistan ønsker leave mod 75 % ved andre destinationer. Dette er med stor sandsynlighed pga. en generel kortere udsendelseslængde til Afghanistan, hvilket understøttes af, at den gruppe af de enkeltudsendte, som ikke ønsker leave, samtidig ønsker en udsendelseslængde på ca. 3 måneder og ved, at dem som foretrækker leave samtidig ønsker en længde på ca. 6 måneder. Samlet indikerer dette, at de fleste er tilfredse med den opdeling, der er i dag, hvor der ikke er leave ved kortere udsendelser, men ved længerevarende (6 måneder og derover).

Oplevede risiko- og resiliensfaktorer er undersøgt via Job-Control-Demand-Support modellen⁸, som viste, at en høj grad af oplevet kontrol og social støtte er en resiliensfaktor overfor høje krav/belastninger under udsendelsen. Høje krav øger oplevet belastning, og belastning er en risikofaktor over for psykisk velbefindende og specielt, hvis den udsendte samtidig oplever ringe kontrol under udsendelsen og i endnu højere grad, hvis den udsendte også oplever ringe social støtte. Oplevet kontrol er den enkeltfaktor, som samvarierer mest med psykisk velbefindende efter hjemkomst og er derfor en resiliensfaktor ved, at den udsendte kan forme oplevelsen og hverdagen på en måde, så belastningen ikke får negativ indflydelse på hans/hendes psykiske velbefindende. Social støtte er ligeledes en resiliensfaktor ved, at den udsendte både får information og støtte af Forsvaret til at håndtere udsendelsen og opbakning fra pårørende, så afsavnet ikke bliver for stort. Modsat er høj belastning samtidig med lav oplevet kontrol og lav social støtte risikofaktorer i forhold til et dårligt psykisk velbefindende.

Military hardiness⁹ (psykisk robusthed) er en anden resiliensfaktor ved, at psykisk velbefindende for udsendte med en høj grad af hardiness ikke påvirkes af en udsendelse, og at psykisk velbefindende for personer med en lav hardiness påvirkes i negativ retning under udsendelsen, således at der her er en signifikant forskel. Under udsendelsen (hvor effekten af en høj hardiness er størst) samvarierer denne med oplevet kontrol, psykisk velbefindende og organisatorisk opbakning fra Forsvaret. Derfor er hardiness målt via Military

(8) JDCS modellen ser på forholdet mellem oplevede krav, kontrol og social støtte og fysisk/psykisk velbefindende.

(9) Psykisk militær robusthed skal forstås som personens tilgang til livets udfordringer i en militær kontekst og måles i tre dimensioner: engagement, kontrol og udfordring.

Hardiness Index en afgørende resiliensfaktor for psykisk velbefindende under udsendelsen og understreger også, at oplevet kontrol er vigtig, samt at Forsvaret kan fremme en resilient adfærd via organisatorisk opbakning før og under udsendelsen.

Resultaterne kan sammenfattes til, at de udsendtes psykiske velbefindende er generelt godt (5 % har det dårligere end før udsendelsen), hvilket understøttes af, at 72 % finder udsendelsen mere berigende end belastende og kun 9 % mere belastende end berigende. Udsendte, der havde den laveste grad af psykisk velbefindende ved hjemkomst, som gruppe var kendetegnet ved høje oplevede krav/belastninger og samtidig en lav grad af oplevet kontrol og social støtte. Analysen via hardiness viste tillige, at en høj grad af Military hardiness er en generel resiliensfaktor og specielt under udsendelsen, hvor den 'robuste' person har et signifikant bedre psykisk velbefindende. 'Family hardiness' viste de samme resultater, men ikke så signifikant.

Der er hermed grundlag for at konkludere, at den 'psykologiske uddannelse' inden udsendelsen kan øge den udsendtes hardiness, og at der på områderne information og organisatorisk støtte er muligheder for at påvirke de udsendtes oplevelse af støtte.

Partnere

Spørgeskemaundersøgelsen ved hjemkomst omfatter 120 partnere og før - under - efter undersøgelsen med spørgeskema, tests og interviews omfatter 17 partnere.

Det er formålet at belyse, hvad der kendetegner partnere til enkeltudsendte. Hvad er holdningen til udsendelseslængde, frekvens og leave? Hvordan påvirkes partnere til enkeltudsendtes dagligdag pga. udsendelsen, og er der her forskel på, om det er en børnefamilie eller ej? Hvordan er oplevelsen af kontrol, social støtte og støtten fra Forsvaret og sammenhængen med psykisk velbefindende? Hvilke risiko- og resiliensfaktorer er der for partnere til enkeltudsendte i forbindelse med udsendelse i international mission og psykisk velbefindende?

Partnere til enkeltudsendte er en relativt homogen gruppe, hvad angår demografiske data som familiemæssig status og alder, om end partnere uden børn er lidt yngre og har kendt den udsendte i færre år (i gns. 9 år mod 15 år). Ca. 70 % har prøvet en udsendelse før.

84 % af partnere til enkeltudsendte ønsker en udsendelseslængde på 1-4 måneder, hvilket er signifikant kortere end de udsendte. Partnere ønsker i gns. en periode på 31 måneder mellem to udsendelser. Begrundelserne er givet samlet for længde og frekvens, men der tegner sig dog et billede af, at de ønsker deres partner hjemme, og at dem, som argumenterer for længere udsendelser, gør det ud fra, at partneren dermed ikke så ofte skal af sted. Samlet er den vigtigste begrundelse for valg af længde og frekvens, at det bliver muligt at få etableret familielivet igen (58 %), og for partnere med børn argumenteres der tillige med, at børnene savner deres far/mor (61 %). Der er 45 % af partnerne, der ønsker leave under udsendelsen mod 56 % af de udsendte. Modsat de udsendte er der for partnerne ikke stor forskel i ønsket om udsendelseslængde og leave, hvilket kan være pga., at det er andre forhold end udsendelseslængde, som afgør, om partnere ønsker leave eller ej.

Den øgede mængde af praktiske gøremål under udsendelsen har for størstedelen af partnerne påvirket deres arbejdssituation i en negativ retning. For manges vedkommende gælder, at de har måttet nedprioritere deres egne interesser og karriere ved bl.a. at gå ned i tid for at få hverdagen derhjemme til at fungere. Det må antages at være en belastende faktor ikke til fulde at kunne opfylde sine arbejdsopgaver, og undersøgelsen fandt da også, at partnernes vurdering af deres arbejdssituation samvarierer med den samlede vurdering af udsendelsen, således at jo mere negativt de oplever, at deres arbejdssituation er blevet påvirket, jo mere belastende synes de også, at udsendelsen har været.

De vigtigste forskelle i resultaterne er mellem grupperne partnere med børn og partnere uden børn. Partnere med børn må i højere grad omstrukturere deres arbejde i forbindelse med udsendelsen. Dertil er deres primære fokus inden udsendelsen at planlægge dagligdagen og have deres barn/børns velbefindende for øje. Børn til de udsendte bliver i et vist omfang påvirket af deres forælders fravær. Barnet/børnenes velbefindende og deres grad af bekymring samvarierer markant, hvorfor det antages, at det påvirker balancen i familienheden, hvis børnene ikke har det godt. Partnerne vurderer, at 43 % af børnene er meget bekymrede under udsendelsen. Partnere uden børn lader til at bekymre sig mere om den udsendtes sikkerhed samt efterspørge information om udsendelsen.

Der er en signifikant sammenhæng mellem partnernes vurdering af forudsigeligheden i udsendelsen, og hvordan graden af denne har påvirket dem. Dette indikerer, at partnerne føler sig mindre belastede af udsendelsen, hvis de har viden herom, hvilket understøttes af, at graden af oplevet forudsigelighed samvarierer med den samlede vurdering af udsendelsen. Det kan antages, at de partnere, der føler sig tilstrækkeligt informeret om udsendelsen, oplever en følelse af kontrol, der gør det lettere for dem at håndtere de belastninger, der kan være forbundet med at have et familiemedlem udsendt. Eftersom forudsigelighed i udsendelsen påvirker partnernes velbefindende, er det dermed belastende for den hjemmeværende, når manglende informationer om udsendelsen eller pludselige ændringer i forbindelse hermed gør det svært at planlægge ud i fremtiden.

Kvaliteten af kontakten til den udsendte er en vigtig beskyttende faktor for partnere og børn. De udsendtes familier lader til at have udviklet gode rutiner for kontakt, og flere tilkendegiver selv, at de anser god kontakt som en afgørende faktor for deres evne til coping. Endvidere lader graden af social støtte fra venner og familie til at være vigtig for partnernes psykiske velbefindende.

24 % af partnerne fandt udsendelsen berigende og 58 % belastende, hvilket er signifikant anderledes end for de udsendte. Partnerne er belastet både psykisk og fysisk under udsendelsen og her især dem med børn, grundet de praktiske forhold. 68 % af partnere med børn tilkendegiver, at deres børn er blevet påvirket i en negativ retning af udsendelsen, og 60 % finder informationen fra Forsvaret vedr. det at have børn ved en udsendelse utilstrækkelig eller mangelfuld. Partnerne savner også information om pårørendearrangementet ved DANIOLOG¹⁰, hvilket bl.a. giver udslag i, at kun 20 % af de pårørende deltager i arrangementet.

(10) Danmarks Internationale Logistikcenter i Vordingborg.

Fortegnelse over delrapporter

Fortegnelse over delrapporter til Rapport om undersøgelser af hvad der påvirker de udsendte soldater og deres pårørende (USPER PSYK)

Delrapport 1	Undersøgelse af psykiske efterreaktioner hos soldater udsendt til Afghanistan i perioden februar – august 2009 af september 2010.
Delrapport 2	Undersøgelse af, hvad der påvirker pårørende til soldater udsendt til Afghanistan og Kosovo i perioden februar – august 2009 af september 2010.
Delrapport 3	Undersøgelser af enkeltudsendte soldater og deres partnere i perioden marts 2008 – juni 2009 af september 2010.